

Territori i memòria. Maneres de veure el paisatge

Sens dubte, no és casual que el gran John Berger, novel·lista, poeta i important crític d'art, sigui l'autor d'una trilogia excepcional que s'ha erigit en la millor crònica de l'extinció d'un «món de vida» a la vella Europa. Efectivament, a *Into Their Labours* –aquest és el nom genèric de tres magnífiques novel·les– es narra un fenomen que s'està produint davant els nostres nassos des de fa quatre dècades: la desaparició gradual de la pagesia. La prosa de ficció, però extremament analítica, de l'autor britànic palesa uns matisos perceptius que són molt propis de qui es mira la realitat amb una visió contaminada per la tradició pictòrica; en concret, la del paisatgisme.

Hi ha, doncs, quelcom que s'esvaneix i que és copsat per mitjà d'un exercici estètic que, segurament, deu molt a la pintura paisatgística, encara que és evident que John Berger no cau en idealitzacions ni en nostàlgies paralitzants. En la seva obra premonitòria s'adverteixen moltes de les tares que assolten els nostres paratges: la fractura, l'artificialitat, la banalització. Originalment, com assenyala el geògraf Joan Nogué, paisatges sense imaginari. Probablement també té raó un altre geògraf, Augustin Berque, en afirmar que en els darrers temps s'escriu i parla molt del paisatge i, paradoxalment, la humanitat no s'hi havia fet mai tant com ara en la destrucció del paisatge heretat.

Actualment, per tant, estem instal·lats en una situació que conté una evident ambivalència. Mentre la devastació avança, d'una banda s'imposa de forma

majoritària una impostació *turistitzada* dels suposats entorns naturals perduts i, de l'altra, en menor mesura, s'activen pràctiques de resistència crítica de defensa del territori i de les memòries que guarda com si es tractés d'un palimpsest. Aquest és, podríem afirmar, el procés sociocultural característic de la modernitat. I, en aquest sentit, l'art és un bon termòmetre per mesurar la magnitud del trasbals. Darrerament, ho hem pogut comprovar amb *l'Atles paisatgístic de les terres de Girona* –el qual inclou també una rellevant incursió a la Catalunya Nord–, que ha impulsat la Diputació i que també té el format d'exposició.

Es tracta d'una empresa de recerca imponent que reflecteix, entre moltes altres coses, que el paisatge és una representació pictòrica

indestriable d'un model de societat atapeït de contradiccions gairebé irresolubles. Les obres pictòriques, doncs, tant poden jugar un paper analgèsic amb dosis de tipisme enfront de l'absència real dels hipotètics paisatges ideals de la memòria pàtria, com poden transmetre estats d'ànim desmoralitzats a causa de contextos històrics opressius, o

bé esdevenir punts de partida crítics davant els impactes negatius implícits al progrés entès com a doctrina intocable. Aquesta darrera qüestió va prendre força durant els anys setanta, a partir del moment en què l'art va adoptar un caràcter volgudament sociològic, sobretot pel que fa a les concepcions i relacions entre la societat i la natura. Aquesta nova conjuntura podria esperonar a continuar amb l'ampliació d'aquest *Atles*.

DUIXANS